

# Verantwoording

## Module: Beoordelen en vastleggen van de wilsbekwaamheid

### Overzichtstabel met kwaliteitsbeoordeling en samenvatting studies uitgangsvraag IV:

**Uitgangsvraag:** *Op welke manier een formele wilsbekwaamheidsbeoordeling het beste uitgevoerd worden en wat is hiervoor nodig?*

**Zoekvraag A:** *Op welke manier kan een formele wilsbekwaamheidsbeoordeling het beste uitgevoerd worden?*

- *Op basis van welke criteria?*
- *Door wie?*

**Zoekvraag B:** *Hoe wordt een formele wilsbekwaamheidsbeoordeling vastgelegd en teruggekoppeld aan de betrokkenen?*

### Overzichtstabel met kwaliteitsbeoordeling en samenvatting studies – zoekvraag A:

#### Gebruikte kwaliteitscriteria

1. Is het onderzoek duidelijk beschreven?
2. Is het doel van het onderzoek duidelijk en specifiek?
3. Wordt de doelgroep (patiënten-/cliëntengroep) en setting duidelijk beschreven?
4. Past de gebruikte methode bij het doel?
5. Is de methode juist uitgevoerd? (dataverzameling (juiste sample en/of sample size, technieken), analyse, ...)
6. Interpretatie en generaliseerbaarheid van de resultaten: zijn de conclusies logisch/ te verwachten? Kunnen we er wat mee bij wilsbekwaamheid?

| Bron           | Studieopzet en methode en/of type artikel                                                     | Cliënten/ Populatie/ Setting                                                                  | Kwaliteit artikel 6 criteria                                                                                   | Doel/ Vraagstelling                                                                                                                                      | Resultaten/Conclusie                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Relevantie artikel                                                                                                                                                                                                                                   |
|----------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Appelbaum 2010 | Consent in impaired populations<br>Review                                                     | Dementie en milde cognitieve beperkingen (MCI: Minimal Cognitive Impairments)                 | Review methode en beperkingen niet beschreven<br><br>Auteur ontvangt royalties voor verkoop MacCAT-T(CR) tools | Wat is bekend over effecten van cognitieve beperkingen op beslisvaardigheid. Welke overwegingen spelen mee bij beoordeling verminderde beslisvaardigheid | De meesten met MCI en zeer milde tot milde dementie zijn voldoende beslisvaardig. Toch kunnen er bij MCI significante beperkingen zijn in toestemming gerelateerde functies. Neuropsychologische functioneringsmeetinstrumenten, een gestructureerde beoordelingsaanpak met vragenlijsten of gevalideerde instrumenten met daarbij de klinische blik verbeteren de betrouwbaarheid van de beoordeling. Daarnaast moeten artsen alert zijn op verminderde beslisvaardigheid en het besluitvormingsproces ondersteunen. Bij onvoldoende beslisvaardigheid is vervangende besluitvorming aangewezen. | Uiterst relevant. Geeft een overzicht van de beschikbare instrumenten en de bruikbaarheid en de criteria die meespelen bij het uitvoeren van een wilsbekwaamheidsbeoordeling. (aparte tabel)                                                         |
| Banner 2013    | 'Radical interpretation' and the assessment of decision-making capacity<br>Ethische reflectie | Complexe en grijze casuïstiek mensen met cognitieve en/of verstandelijke beperkingen Engeland | Voldoet niet aan criterium 3,4 en 5                                                                            | Argumentatie dat wilsbekwaamheidsbeoordeling niet gereduceerd kan worden tot procedureel afvinken.                                                       | Een expliciete wilsbekwaamheidsbeoordeling mag niet gereduceerd worden tot procedurele afvink criteria. Training van de beoordelaar ten aanzien van het afnemen en interpreteren van de test, checks op onacceptabel paternalisme, en voldoende tijd zijn aandachtspunten. Beslisvaardigheidstesten zoals de MacCAT-T zijn niet normatief neutraal.                                                                                                                                                                                                                                               | Relevant om te realiseren dat het bij een expliciete wilsbekwaamheidsbeoordeling belangrijk is de normen en waarden van de persoon in kaart te brengen en mee te nemen in de beoordeling. Dat vraagt meerdere interviews (holistisch en contextueel) |

|                  |                                                                                                                                        |                                                          |                                                                                 |                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                            |
|------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                  |                                                                                                                                        |                                                          |                                                                                 |                                                                                        | 'Radicale interpretatie' van Banner houdt in: Het in kaart brengen, en vervolgens meenemen, van normen en waarden van de persoon (niet alleen de cognitieve aspecten van de beslisvaardigheid)                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                            |
| Bastian 2011     | Assessment of patients' decision-making capacity: a response to a paper by Professor Darzins                                           |                                                          |                                                                                 |                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                            |
|                  | Reactie op Darzins 2010 <sup>6</sup>                                                                                                   | Ziekenhuis- en verpleeghuis-patiënten die naar huis gaan | 1 ja<br>2 ja<br>3 ja<br>4 ja<br>5 nvt<br>6 ja                                   | Nuancering bij het artikel van Darzins                                                 | Nuanceringen:<br>- punten uit artikel van Darzins gaan ook op voor verpleeghuis-patiënten.<br><br>- Oproep voor interdisciplinaire samenwerking bij beoordeling beslisvaardigheid. Een ergotherapeut is belangrijk, maar wel als lid van een interdisciplinair team.<br>- Er is geen gouden standaard instrument voor het beoordelen wilsbekwaamheid.<br>Visie: beoordeel interprofessioneel, als team en systematisch | Relevant omdat het wijst op het belang van een systematische, interdisciplinaire aanpak bij de beoordeling van beslisvaardigheid voordat patiënten vanuit een verpleeghuis naar huis gaan. |
| Borret 2020      | Mental capacity assessment with people with aphasia: understanding the role of the speech and language therapist                       |                                                          |                                                                                 |                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                            |
|                  | Onderzoek kwalitatief                                                                                                                  | Afasie patiënten UK<br>13 interviews met logopedisten    | Voldoet aan de criteria                                                         | Rol logopedist in context<br>gezamenlijke besluitvorming                               | Complex door type patiënt, gebrek aan tijd, wrijving met naasten en multidisciplinaire team, en onvoldoende support aan het multidisciplinaire team                                                                                                                                                                                                                                                                    | Relevant<br>Logopedisten kunnen een rol in spelen bij ondersteuning en beoordeling beslisvaardigheid                                                                                       |
| Carabellese 2018 | Qualitative analysis of the capacity to consent to treatment in patients with a chronic neurodegenerative disease: Alzheimer's disease |                                                          |                                                                                 |                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                            |
|                  | Mixed method onderzoek                                                                                                                 | Ziekenhuis patiënten met de ziekte van Alzheimer Italië  | Voldoet aan de criteria, het betreft een ziekenhuis populatie en geen populatie | Het analyseren van mogelijke kwalitatieve en kwantitatieve correlatie tussen cognitief | Groot deel onderzoekspopulatie was niet beslisvaardig ter zake behandelingstoestemming. En altijd minder beslisvaardig dan de controlegroep. Het zorgsysteem beschermt de autonomie van de                                                                                                                                                                                                                             | Relevant omdat het illustreert dat alertheid op mogelijke wilsbekwaamheid en op het belang van een gestandaardiseerde aanpak bij een beoordeling van belang is.                            |

|                                             |                                                                                     |                                                                                                                                        |                                                            |                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                        |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                             |                                                                                     |                                                                                                                                        | die onder de zorg van specialist ouderen geneeskunde valt. | functioneren en beslisvaardigheid inzake informed consent gerelateerd aan de mate van ernst van de aandoening. | patiënt en legitimeert de behandeling door de zorgverlener onvoldoende. De validiteit van de beslisvaardigheid moet met objectieve tools worden geëvalueerd, worden vastgelegd en gemonitord worden. De MacCAT-t geeft inzicht in leemten in de beslisvaardigheid.                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                        |
| Case 2016                                   | Negotiating the domain of mental capacity: clinical judgment or juridical diagnosis |                                                                                                                                        |                                                            |                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                        |
|                                             | Sociaal-juridische mixed method studie                                              | 60 wettelijke uitspraken over wilsbekwaamheid sbeoordelingen. UK<br>Cognitieve en verstandelijke beperkingen en psychiatrische beelden | Voldoet aan de criteria                                    | Is in de rechtszaal beslisvaardigheid een klinische oordeel of wettelijke diagnose?                            | Het overwegend leunen op medische (psychiatrische) expertise doet geen recht aan de diversiteit aan oorzaken en achtergronden die van invloed zijn op beslisvaardigheid.                                                                                                                                                                       | Relevant omdat het wijst op het risico van medicalisering bij wilsbekwaamheidsbeoordelingen en op het belang van meenemen van andere perspectieven dan het medische (inclusief naasten) in de beoordeling van wilsbekwaamheid als sociale constructie. |
| Charland 1998                               | Is Mr. Spock mentall competent? Competence to concent and emotion                   |                                                                                                                                        |                                                            |                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                        |
| NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep | Opiniestuk / persoonlijke mening                                                    | Algemeen. Wel wordt een casus aangehaald van een patiënt die aangeeft geen emoties te kunnen ervaren                                   | Voldoet niet aan de criteria                               | Pleidooi om emoties meer te betrekken in het beoordelen van de wilsbekwaamheid                                 | Charland geeft aan dat in de beoordeling van de wilsbekwaamheid de nadruk teveel ligt op de cognitieve vaardigheden van de patiënt (cognitieve bias). Hij pleit ervoor dat de bestaande modellen om wilsbekwaamheid te beoordelen moeten worden uitgebreid en aangepast om emoties meer te betrekken in het beoordelen van de wilsbekwaamheid. | Door andere artikelen wordt veel gerefereerd naar dit artikel. Er wordt echter onvoldoende ingegaan hoe de emoties meegenomen kunnen worden in de beoordeling van de wilsbekwaamheid. Daardoor minder toepasbaar in de praktijk.                       |
| Davidson 2015                               | Supported decision making: a review of the international literature                 |                                                                                                                                        |                                                            |                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                                        |
|                                             | Rapid Evidence Assesment review                                                     | 25 studies Mental Health Services Vooral UK en Canada                                                                                  | Voldoet aan de criteria                                    | Het geven van een overzicht van de beschikbare evidentie voor het                                              | Weinig evidentie over de impact van ondersteuning van beslisvaardigheid Wel voldoende aanknopingspunten voor verdere ontwikkeling en                                                                                                                                                                                                           | Uiterst relevant omdat het duidelijk maakt dat hoewel ondersteuning van beslisvaardigheid steeds vaker                                                                                                                                                 |

|                                                                                 |                          |                                                                          |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|---------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|--------------------------------------------------------------------------|-------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                                 |                          |                                                                          |                         | <p>nut van ondersteuning in beslisvaardigheid en het vereenvoudigen van de discussie over de verdere ontwikkeling van deze aanpak.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>-Visie van belanghebbende op beslisvaardigheid ondersteuning</li> <li>- Mogelijke aanpak voor beslisvaardigheid ondersteuning</li> <li>- Evidentie voor beslisvaardigheid ondersteuning</li> <li>- Verbetering implementatie beslisvaardigheid ondersteuning</li> </ul> | <p>implementatie van strategieën die de beslisvaardigheid van mensen met cognitieve en verstandelijke beperkingen kunnen ondersteunen. Het past bij de visie dat autonomie van deze mensen het vertrekpunt is bij het nemen van beslissingen door personen met cognitieve en verstandelijke beperkingen zoals door de UNCRPD is geformuleerd. Het vraagt een houdingsverandering van zorginstellingen en zorgverleners Implementatie van ondersteuning van beslisvaardigheid kan verbeterd worden door: luisteren naar de persoon; open te vragen naar wensen en voorkeuren; het geven van heldere, eenvoudig (geschreven) informatie. En door het trainen van zorgverleners in het ondersteunen van beslisvaardigheid.</p> | <p>onderdeel is van wetgeving, politiek en dagelijkse praktijk, er nog weinig evidentie is van de betekenis ervan en dat implementatie een complex proces is dat tijd en middelen vraagt</p> <p>Daarnaast is duidelijk dat patiënten die ondersteuning willen bij beslisvaardigheid behoefte hebben aan heldere informatie over mogelijke zorgbehoeften; op eenvoudige wijze aangeboden; een deskundig staf lid om dit te kunnen bespreken; tot het niveau wat ze aan kunnen.</p> |
| <p>Gezondheidsraad, 2019</p> <p>NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep</p> | Goede vertegenwoordiging |                                                                          |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                             |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |
|                                                                                 | Rapport                  | Personen die als wilsonbekwaam zijn beoordeeld en de betrokkenen hierbij | Voldoet aan de criteria | In kaart brengen wat er (wettelijk) geregeld is rond goede vertegenwoordiging, welke knelpunten zich voordoen in de praktijk en hoe betrokkenen                                                                                                                                                                                                                                                                                                       | Dit rapport beschrijft de criteria waar iemand aan moet voldoen om als wilsonbekwaam te worden beoordeeld. Daarnaast wordt uitgebreid ingegaan op vertegenwoordigers van de patiënt bij wilsonbekwaamheid waaronder de familie, mentor, curator en ieders rol.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                              | Relevant en toepasbaar voor de Nederlandse situatie                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |

|                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                 |                                                                                                         |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                           |
|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                 |                                                                                                         | aankijken tegen goede vertegenwoordiging. Zij beoogt hiermee een handreiking te bieden aan beleidsmakers, zorgverleners, vertegenwoordigers en patiënten. |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                           |
| Grisso en Appelbaum 1988                                                 | Assessing patients' capacities to consent to treatment                                                         |                                                                                                                 |                                                                                                         |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                           |
|                                                                          | Ethische reflectie                                                                                             | Internationale context                                                                                          | Voldoet aan de criteria                                                                                 | Criteria ter beoordeling van het vermogen om gezondheids(zorg) besluiten te nemen.                                                                        | 1. Het vermogen om een keuze tussen 2 (behandel)mogelijkheden te maken en die te uiten.<br>2. Het vermogen om de verstrekte informatie feitelijk te begrijpen.<br>3. Het vermogen om de aard van de situatie in te schatten (beseffen en waarderen eigen situatie).<br>4. Het vermogen om informatie rationeel af te wegen (logisch redeneren).                           | Zeer relevant.<br>Wordt algemeen aanvaard als dimensies welke alle vier aanwezig moeten zijn om bekwaam te zijn om gezondheidszorg-besluiten te nemen.                                    |
| Grisso et al, 1997<br><br>NB: na search(es) door de werkgroep toegevoegd | The MacCAT-T: a clinical tool to assess patients' capacities to make treatment decisions                       |                                                                                                                 |                                                                                                         |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                           |
|                                                                          | Gecontroleerde trial                                                                                           | USA<br>Mensen met schizofrenie op psychiatrieafdeling van ziekenhuis.<br>Controlegroep: mensen uit de community | Voldoet aan criteria, behalve criterium 4: de methode lijkt minder geschikt om validiteit te beoordelen | Bruikbaarheid, betrouwbaarheid en validiteit van MacCAT-T testen.                                                                                         | Validiteit bleek redelijk, maar twijfels aan de methode om dit te onderzoeken.<br>Bruikbaarheid blijkt goed, maar kost wel tijd. Voordeel is dat relevante stappen van beoordeling worden doorlopen. In praktijk zal een dergelijk instrument niet altijd bruikbaar/nodig zijn (bij erg complexe problemen, of bij geen twijfels over wilsbekwaamheid), aldus de auteurs. | Wel relevant, maar door andere setting en specifieke doelgroep (schizofrenie), wellicht minder bruikbaar, hoewel auteurs verwachten dat instrument op alle doelgroepen van toepassing is. |
|                                                                          | Neuropsychological performance within-person variability is associated with reduced treatment consent capacity |                                                                                                                 |                                                                                                         |                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                           |

|                                             |                                                                                           |                                                   |                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|---------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Gurrera 2014                                | 11 neuropsych testen en MacCAT-T                                                          | 159 thuiswonend USA                               | Voldoet aan de criteria                                                                                | Is neuropsychologische test variabiliteit binnen de persoon geassocieerd met beslisvaardigheid voor IC                                                                                                             | Neuropsychologische testen zijn onafhankelijk geassocieerd met beslisvaardigheid ten aanzien van informed consent. En sterk gerelateerd aan de items begrijpen en beredeneren. Benadrukt wordt dat waardering en keuzen beïnvloed worden door normen/waarden/emoties. Die komen in testen minder tot uitdrukking.                          | Relevant: de sensitiviteit en betrouwbaarheid of iemand wel of niet beslisvaardig is neemt toe als de beslisvaardigheden apart getest worden. (hoge opleiding scoort beter) Beperkingen: MacCAT-T ontworpen voor de klinische setting en de deelnemers woonden thuis. |
| Hein et al. 2019                            | Wilsbekwaamheid bij mensen met een verstandelijke beperking                               |                                                   |                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                       |
| NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep | Literatuuroverzicht en praktische uitwerking                                              | Mensen met een verstandelijke beperking           | Kwalitatief goed artikel, alleen methode literatuuronderzoek wordt niet beschreven (criterium 4 en 5). | Verhelderen van de betekenis van het begrip wilsbekwaamheid bij mensen met een verstandelijke beperking, de juridische kaders in Nederland en België, het beoordelen van wilsbekwaamheid en het ondersteunen ervan | De vier criteria van Appelbaum et al. worden als uitgangspunt genomen. Deze zijn ook toegepast in het stappenplan van de KNMG voor de beoordeling van de wilsbekwaamheid. Verder kan de beoordeling van de wilsbekwaamheid onderbouwd worden met behulp van het semigestructureerde interview uit de MacArthur Competence Assessment Tool. | Relevant, passend in de Nederlandse setting.                                                                                                                                                                                                                          |
| John 2020                                   | Assessing patients decision-making capacity in the hospital setting: A literature review. |                                                   |                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                       |
|                                             | Review van peer-reviewed en grijze literatuur (guideline in artikel beschreven)           | Beslisvaardigheid van patiënten in het ziekenhuis | Voldoet aan de criteria                                                                                | Hoe beoordelen klinici en welke tools gebruiken ze?                                                                                                                                                                | Er is geen uniforme aanpak en geen specifiek instrument om de beslisvaardigheid te beoordelen. Uit de analyse van de geïncludeerde artikelen kwamen vijf thema's naar voren:<br>1 domeinen beslisvaardigheid<br>2 beoordeling beslisvaardigheid<br>3 beoordelingsinstrumenten                                                              | Relevante bevinding dat multidisciplinaire benadering beoordeling effectief lijkt in ZH setting en dat het belangrijk is dat klinici voortdurend getraind worden. Er holistische benadering wordt aanbevolen: subjectieve en objectieve beoordelingen,                |

|                                                                            |                                                                                                                                            |                               |                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                |
|----------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                                                            |                                                                                                                                            |                               |                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                        | 4 wie doet de beoordeling<br>5 ervaren uitdagingen en beperkingen<br>En er is geen gouden standaard. Een multidisciplinaire aanpak wordt voor het ziekenhuis geadviseerd. En clinici moeten voortdurende geschoold worden.                                                                                                                                                     | voorgeschiedenis, en hetero anamnese.                                                                                                                                                                                          |
| Lamont 2013                                                                | Health-care professionals' knowledge, attitudes and behaviours relating to patient capacity to consent to treatment: an integrative review |                               |                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                |
|                                                                            | Integrated review                                                                                                                          | Zorgverleners in ziekenhuizen | Voldoet aan de criteria                                                                                                                                        | Inzicht in de kennis, houding en gedrag van zorgprofessionals tav besluisvaardigheid in weigeren of toestemmen behandeling                                             | Er werden diverse leemten in kennis en gedrag gevonden:<br>- Opleiding<br>- Nascholing ethische problemen en wilsbekwaamheid en de relatie tussen beiden<br>- Kennis juridische, ethische en professionele standaarden<br>- Herkennen wilsonbekwame patiënten<br>- Behandelingen weigeren zien als uiting verminderde besluisvaardigheid                                       | Uiterst relevant door de conclusie dat scholing tijdens de opleiding en nascholing noodzakelijk is met aandacht voor professionele, socioculturele, religieuze, en demografische kenmerken van patiënten en zorgprofessionals. |
| Liégeois et al. 2018                                                       | Een relationeel ethisch model voor het evalueren van de beslissingsbekwaamheid in de psychiatrie                                           |                               |                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |                                                                                                                                                                                                                                |
| NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep<br><br>NB: uiteindelijk is het | Essay                                                                                                                                      | Niet beschreven               | Doel van het onderzoek is duidelijk. Het is betreft een essay met één auteur waarbij er beperkt literatuuronderzoek is gedaan. Daarnaast zijn criteria 3, 4 en | Het ontwikkelen van een relationeel ethisch model, inclusief criteria en werkwijze, voor het evalueren en versterken van beslissingsbekwaamheid vanuit een relationele | Er worden verschillende benaderingen beschreven om de wilsbekwaamheid te beoordelen: op basis van cognitie, emoties en waarden. Dit heeft geleid tot een instrument met tien criteria waarin deze benaderingen geïntegreerd zijn. Deze criteria zijn: begrijpen van informatie, toepassen van informatie op eigen situatie, inzicht verwerven in eigen situatie, overwegen van | Relevant, er wordt hier uitgegaan van een bredere benadering om de wilsbekwaamheid van een individu te beoordelen door hierbij ook emoties en waarden te betrekken.                                                            |



|                                                                         |                                                                                                                                                                                         |                                                                  |                                                                |                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                     |
|-------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| recentere boekhoofdstuk uit 2019 aangehouden                            |                                                                                                                                                                                         |                                                                  | 5 niet helder beschreven.                                      | ethische benadering                                                                                                                                | keuzemogelijkheden, inschatten van gevolgen voor zichzelf, alsook voor anderen, motiveren van keuze op invoelbare en begrijpelijke wijze, vrij zijn van dwingende invloeden van binnenuit, alsook van buitenaf, en motiveren van keuze vanuit eigen waarden.                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                     |
| Neumann-Dezair, 2016<br><br>NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep | Gedwongen opname: wie bepaalt wat?                                                                                                                                                      |                                                                  |                                                                |                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                     |
|                                                                         | Opinie                                                                                                                                                                                  | Patiënten die mogelijk in aanmerking komen voor gedwongen opname | Goed uitgevoerd, hoewel beperkt aan de hand van twee casussen. | Aan de hand van twee casussen onderbouwen dat de WGBO onduidelijkheid kan oproepen bij het beoordelen van de wilsbekwaamheid ivm zorg onder dwang. | Neumann-Dezair beschrijft dat wilsbekwaamheid explicieter zou kunnen worden opgenomen in de WGBO. Daarnaast wordt aanbevolen tijdig een wettelijk vertegenwoordiger of familielid te betrekken. Voor de beoordeling van de wilsbekwaamheid dient voldoende tijd en ruimte te worden genomen                                                                                                                                                                                                                      | Gedeeltelijk relevant, waardoor er geen sprake is van hard bewijs                                                                                                   |
| Parmar 2015                                                             | The Development and Implementation of a Decision-Making Capacity Assessment Model                                                                                                       |                                                                  |                                                                |                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                     |
|                                                                         | Actie onderzoek: Richtlijnontwikkeling en implementatie. (actie onderzoek) (Actieonderzoek is een vorm van onderzoek waarbij organisaties niet alleen onderzocht worden, maar ook wordt | Cognitieve en verstandelijke beperkingen Canada                  | Voldoet aan de criteria                                        | Ontwikkelen van een beslisvaardigheid beoordelingsmodel en het implementeren daarvan in een zorginstelling                                         | Succesfactoren voor de ontwikkeling en implementatie van een holistisch interdisciplinaire aanpak voor beslisvaardigheidsbeoordeling en de implementatie daarvan: 1) een goed gedefinieerde en systematisch proces, 2) concentratie op front-end screening en probleemoplossing, 3) definities van rollen van teamleden, 4) formulieren om informatie te ordenen en te documenteren, en 5) wijdverbreide onderwijs- en ondersteuningsstrategieën. Hiermee optimaliseert patiënten autonomie, zijn er minder vaak | Zeer relevant, een praktisch, compleet model voor holistische multidisciplinaire beslisvaardigheidsbeoordelingen en hoe dit te implementeren in een zorginstelling. |

|                              |                                                                                             |                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                              | gezocht naar oplossingen van problemen om te komen tot verandering)                         |                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                              | ingrijpende maatregelen nodig en wordt interprofessionele samenwerking gefaciliteerd.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
| Pennington 2018              | Tools for testing decision-making capacity in dementia                                      |                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|                              | Systematic review (2000-2017)                                                               | Dementie patiënten Context UK wetgeving                                  | Voldoet aan de criteria                                                                                        | Evaluatie van instrumenten voor beslisvaardigheids beoordeling met de focus op het voldoen aan de juridische eisen van de UK | Negen instrumenten voldoen aan de UK wetgeving. Variatie in betrouwbaarheid en validiteit. Design en structuur verschillen Sommigen zijn ontworpen voor een bepaald besluit, anderen voor een specifieke patiëntengroep Er is geen gouden standaard voor beoordeling beslisvaardigheid. Persoonlijke, culturele en ziekte-specifieke factoren beïnvloeden de uitkomst. De combinatie van een zorgprofessional of getrainde onderzoeker met een gestructureerd beoordelingsinstrument wordt geadviseerd. | <p>Zeer relevant<br/>De UK wetgeving geeft een helder kader voor de beoordeling van beslisvaardigheid</p> <p>In Box 1 de vijf principes van de Mental Capacity Act 2005, en de vier voorwaarden van de Adults with Incapacity Act 2000</p> <p>In box 2 de vier criteria voor bepalen verminderde beslisvaardigheid</p> <p>In tabel 1 de negen instrumenten</p> |
| Ruissen & Widdershoven, 2011 | Perspectieven op wilsbekwaamheid in de psychiatrie: cognitieve functies, emoties en waarden |                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |
|                              | Literatuurstudie                                                                            | Wilsbekwaamheid rondom medische behandelingen bij volwassenen en ouderen | Voldoet, muv criteria 2. Doel lijkt te gaan over psychiatrie maar artikel is breder dan alleen de psychiatrie. | Een overzicht krijgen over de stand van zaken betreffende het begrip 'wilsbekwaamheid' in de psychiatrie.                    | Er worden verschillende instrumenten besproken: <ul style="list-style-type: none"> <li>- MacCat instrument</li> <li>- Amsterdamse Vignetstudie</li> <li>- Stappenplan van het KNMG (2004).</li> </ul>                                                                                                                                                                                                                                                                                                   | Relevant, veel literatuuronderzoek in Nederland dus ook generaliseerbaar. Mogelijk wel wat verouderd inmiddels                                                                                                                                                                                                                                                 |
| Siegel 2014                  | Assessing decision-making capacity: A primer for the development of hospital guidelines     |                                                                          |                                                                                                                |                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                |

|                                             |                                                                                                                                   |                                                                                                                                      |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
|---------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|                                             | Review en discussie Ethiek                                                                                                        | In de context of beslisvaardigheid mbt informed consent in lijn met eerdere wensen en verwachting van de patiënt 53 USA ziekenhuizen | Voldoet aan de criteria | Verkennen, ontwikkelen en implementeren van beslisvaardigheids richtlijnen in ziekenhuisbeleid                                                                                                                                                                                                                   | Drie beleidsvormen gevonden<br>1 Top down: strikte criteria Appelbaum; tool; hoe toe te passen<br>2 Bottom up: minder criteria; clinical judgement; geen Appelbaum<br>3 Balanced: objective criteria + clinical judgement; Appelbaum gespecificeerd<br>Geconcludeerd wordt dat de combinatie van top-down en bottom-up beleid het meest recht doet aan de autonomie van individuele patiënt en beschermt tegen te grote interpretator variatie.                                                                                                                  | Relevant omdat het inzicht geeft in de verschillende beleidsmatige mogelijkheden om basisvaardigheid een zorginstelling te implementeren en welke richtlijn vanuit ethisch perspectief recht doet aan uniformiteit, betrouwbaarheid en validiteit van de beoordelingen, de autonomie en onafhankelijkheid van de zorgprofessional. |
| Vellinga et al. 2005                        | Decision-making capacity of elderly patients assessed with the vignette method: imagination or reality?                           |                                                                                                                                      |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |
| NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep | Mixed-method studie. Kwantitatief onderzoek naar de resultaten van de vignettestudie en kwalitatieve analyse van deze resultaten. | Oudere patiënten met en zonder cognitieve problemen                                                                                  | Voldoet aan de criteria | 1.Het vergelijken van de resultaten van de realistische vignette versus de hypothetische vignette tussen de patiënten met en zonder cognitieve problemen.<br>2.Kwalitatieve beschrijving van de content analyse op de onderdelen begrip, afwegen en kunnen beredeneren van een keuze en de consequenties hiervan | Een hypothetische vignette lijkt minder goed toepasbaar t.o.v. een realistische vignette bij het beoordelen van de besluitvaardigheids capaciteit. Met name bij patiënten met cognitieve problemen werden bij de hypothetische vignette significant slechtere resultaten gevonden als het goed om het beredeneren en kunnen inschatten van de consequenties. Patiënten nemen hun eigen medische situatie als startpunt bij het maken van een keuze. Het voorleggen van een realistische behandelsituatie t.o.v. een hypothetische vignette, is daarom passender. | Relevant in aanvulling op bovenstaand artikel van Vellinga et al.                                                                                                                                                                                                                                                                  |
| Wade 2019                                   | Determining whether someone has mental capacity to make a decision: clinical guidance based on a review of the evidence           |                                                                                                                                      |                         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |

|                                                                             |                                                                                                                                                                                                           |                                                                                            |                                                                                             |                                                                                                                                                                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                               |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep                                 | Literatuurstudie                                                                                                                                                                                          | Algemeen, ieder waarbij het beoordelen van wilsbekwaamheid aan de orde is                  | Geen duidelijke methode. Criteria 3: algemene doelgroep. Voldoet niet aan criteria 4 en 5.  | Het bediscussiëren van de complexiteit in het beoordelen van de wilsbekwaamheid. Daarnaast worden er praktische handvatten gegeven aan de hand van beschikbare bewijs.        | Het artikel geeft een samenvatting van de literatuur. Onder andere de wetgeving voor de beoordeling van wilsbekwaamheid uit Engeland en Wales wordt besproken. Ook gaat het artikel in op het belang van het documenteren van de beoordeling van de wilsbekwaamheid.                                                                                                                                                              | Het artikel richt zich in eerste instantie op Engeland en Wales, maar de auteurs geven zelf aan dat veel aanbevelingen breder toepasbaar zijn.                                                                                |
| Wade & Kitzinger 2019<br><br>NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep    | Making healthcare decisions in a person's best interest when they lack capacity: clinical guidance based on a review of evidence<br><br>Beleidsontzoe-<br>k naar de Mental Capacity Act (England & Wales) | England & Wales                                                                            | Geen duidelijke methode, dus voldoet niet aan criterium 4.                                  | Bepalen hoe je "in a person's best interests" kan beslissing.                                                                                                                 | Er wordt ingegaan op de theorie van de wet en de toepassing in de praktijk en hoe je knelpunten bij de toepassing zou kunnen oplossen                                                                                                                                                                                                                                                                                             | Redelijk relevant. Interessant dat wordt geconcludeerd dat beslissingen vaak zo complex zijn/er meerdere beslissingen zijn, waardoor de wet (MCA) en dus ook een simpel, altijd geldend, stappenplan vaak niet toepasbaar is. |
| Widdershoven et al. 2017<br><br>NB: na search(es) toegevoegd door werkgroep | Competence in chronic mental illness: the relevance of practical wisdom<br><br>Opiniestuk, aangevuld met twee cases inclusief kwalitatief onderzoek                                                       | Wilsbekwaamheid bij patiënten met een obsessief compulsieve stoornis (2 patiënten uit NL). | Voldoet aan criteria, criterium 6 is mogelijk wat beperkt door het gebruik van max 2 cases. | Opiniestuk waarbij wordt gepleit om naast de cognitieve vermogens, ook de emoties en waarden van de patiënt mee te nemen. Dit wordt geïllustreerd aan de hand van twee cases. | Er worden twee cases beschreven, waarbij met de patiënt en psychiater kwalitatieve interviews zijn gehouden over de wilsbekwaamheid en ervaren wilsbekwaamheid op specifieke punten in de behandeling. Dit is vergeleken met de uitkomsten van de MacCat die door de onderzoeker zijn ingevuld. Vervolgens wordt aan de hand van de resultaten gepleit voor een 'practical wisdom' benadering waarbij verder wordt gekeken dan de | Relevant, hoewel nog niet helemaal concreet hoe nu verder toe te passen in de praktijk.                                                                                                                                       |

|  |  |  |  |  |                                                                         |  |
|--|--|--|--|--|-------------------------------------------------------------------------|--|
|  |  |  |  |  | cognitieve vermogens van de patiënt als het gaat om de wilsbekwaamheid. |  |
|--|--|--|--|--|-------------------------------------------------------------------------|--|

## Samenvatting literatuur (zoekvraag A)

**Appelbaum (2010)** beschrijft in een review wat er bekend is over de effecten van dementie en andere cognitieve beperkingen op de beslisvaardigheid t.a.v. behandelingen, deelname aan onderzoek en andere medische besluiten. Hij geeft overwegingen over beoordelen en compenseren bij verminderde beslisvaardigheid en indien nodig vervangende toestemming voor behandeling en onderzoek. De conclusie is dat, hoewel de meeste mensen met Mild Cognitive Impairment (MCI) en zeer milde tot milde dementie voldoende beslisvaardig zijn om te beslissen over behandeling en onderzoek, er bij MCI significante beperkingen kunnen zijn in toestemming gerelateerde functies. Naast neuropsychologische functioneringsmeetinstrumenten zijn er gestructureerde beoordelingsmogelijkheden voor beslisvaardigheid die variëren van vragenlijsten tot gevalideerde instrumenten. Daarnaast verbetert de betrouwbaarheid van de beoordeling door de klinische blik van de behandelend arts, met name bij patiënten met matige cognitieve beperkingen die tussen 'beslisvaardig' en 'niet beslisvaardig' in zitten. Artsen moeten de onderliggende aandoeningen, die effect hebben op de beslisvaardigheid optimaal behandelen en het besluitvormingsproces ondersteunen. Desondanks zal het regelmatig nodig zijn een vervangende besluitnemer in te zetten. Verder spreekt Appelbaum (2010) van 'een ervaren en deskundig behandelaar' als geschikte beoordelaar.

**Banner & Szmukler (2013)** beargumenteren dat expliciete beslisvaardigheidsbeoordeling bij complexe en 'grijze' casuïstiek niet gereduceerd mag worden tot een procedureel 'afvinken'. Training van de beoordelaar, checks op onacceptabel paternalisme en voldoende tijd zijn noodzakelijk. Daarbij beargumenteert hij dat beslisvaardigheid-tests zoals de MacCAT-T niet normatief neutraal zijn. Het is essentieel de normen en waarden van de persoon in kaart te brengen en naast de cognitieve aspecten van beslisvaardigheid mee te wegen bij een expliciete wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake.

De auteurs vinden dat de beoordelaar in staat moet zijn naast de cognitieve aspecten van beslisvaardigheid de normen en de waarden van de persoon mee te wegen. Dit vraagt een holistische benadering en speciale communicatieve vaardigheden.

**Borret & Gould (2020)** komen uit hun onderzoek tot de conclusie dat logopedisten een rol kunnen spelen bij het verkrijgen van informatie van de patiënten met een communicatie beïnvloedende neurologische aandoening. Ze concluderen dan ook dat een beoordelaar communicatieve beperkingen kan identificeren (om zo nodig een logopedist te betrekken).

**Carabellese et al. (2018)** laten in dit goed uitgevoerde Italiaanse mixed-method-onderzoek bij patiënten met dementie in een klinische setting zien dat er een relatie is tussen scores voor cognitief functioneren (CDR, FAB, MMSE en NPI) en de scores op de MacCat-T. Een groot deel van de onderzoekspopulatie was niet beslisvaardig ter zake van behandelingstoestemming en altijd minder beslisvaardig dan de controle groep. Het Italiaanse zorgsysteem beschermt de autonomie van de patiënt en legitimeert de behandeling door de zorgverlener onvoldoende. Hij concludeert dat de validiteit van de beslisvaardigheid met objectieve tools moet worden geëvalueerd, vastgelegd en gemonitord.

**Case (2016)** komt op grond van een gedegen onderzoek van 60 juridische wilsbekwaamheidsbeoordelingen tot de conclusie dat naast het medische ook andere perspectieven belangrijk zijn (waaronder die van naasten) bij het doen van een wilsbekwaamheidsbeoordeling. Mede omdat wilsbekwaamheid een sociaal construct is.

**Charland (1998)** schrijft een opiniestuk. Zijn mening is dat de huidige beoordeling van wilsbekwaamheid te veel gericht is op het beoordelen van de cognities van een persoon.

Hij haalt hiervoor de MacArthur criteria aan, die bestaan uit:

- Understanding: informatie begrijpen die nodig is om een keuze af te kunnen wegen
- Ability to manipulate information rationally
- Appreciation: in staat zijn om de keuzes op zijn/haar persoonlijke leven te betrekken
- Ability to communicate a choice

In het artikel wordt daarnaast ook nog het Freedman 'Recognizable reasons model of competence' beschreven. Dit komt deels overeen met de criteria van MacArthur. Dit model heeft daarnaast opgenomen dat een persoon ook redenen moet kunnen aangeven om zijn keuze te onderbouwen,

Charland geeft aan dat in de beoordeling van de wilsbekwaamheid de nadruk te veel ligt op de cognitieve vaardigheden van de patiënt (cognitieve bias). Hij haalt daarvoor verschillende argumenten en wetenschappelijke bronnen aan waarmee hij aan wil geven dat emoties een essentieel onderdeel zijn van besluitvorming. Over het algemeen wordt gevonden dat emoties een negatieve invloed hebben op de besluitvorming, volgens Charland zouden emoties juist een positieve invloed kunnen hebben. Hij pleit ervoor de bestaande instrumenten om wilsbekwaamheid te beoordelen verder uit te breiden en aan te passen zodat emoties hierin ook worden opgenomen.

Het artikel geeft zelf geen concrete criteria om de wilsbekwaamheid te beoordelen.

**Davidson et al. (2016)** concluderen in hun review dat passende beoordeling een houdingsverandering van zorginstellingen en zorgverleners vraagt. Implementatie kan naar zijn idee verbeterd worden door: luisteren naar de persoon; open te vragen naar wensen en voorkeuren; het geven van heldere, eenvoudig (geschreven) informatie. Maar ook het trainen van zorgverleners in het ondersteunen van beslisvaardigheid bevordert de bekwaamheid van de professional.

De **Gezondheidsraad (2019)** beschrijft dat er internationaal redelijke overeenstemming is over het beoordelen van de wilsbekwaamheid. De volgende criteria worden aangehouden:

1. Kunnen begrijpen welke keuzemogelijkheden voorhanden zijn.
2. De gevolgen van deze keuzemogelijkheden kunnen begrijpen.
3. De keuze kunnen waarderen in het licht van de eigen prioriteiten.
4. Een rationele keuze kunnen maken.

Iemand kan in meerdere of mindere mate aan de criteria voldoen, wat wilsbekwaamheid een gradueel begrip maakt.

**Grisso & Appelbaum (1988)** kwamen op grond van een literatuurreview tot vier criteria ter beoordeling van het vermogen om gezondheidsbesluiten te nemen.

1. Het vermogen om een keuze tussen 2 (behandel)mogelijkheden te maken en die te uiten,
2. Het vermogen om de verstrekte informatie feitelijk te begrijpen,
3. Het vermogen om de aard van de situatie in te schatten (beseffen en waarderen eigen situatie),
4. Het vermogen om informatie rationeel af te wegen (logisch redeneren),

Deze criteria worden nog steeds algemeen aanvaard als dimensies die alle vier aanwezig moeten zijn om beslisvaardig te zijn ten aanzien van te nemen gezondheidszorgbesluiten.

**Grisso et al. (1997)** – geen samenvatting

**Gurrera et al. (2014)** deden een goed uitgevoerde onderzoek naar de relatie tussen de MacCAT-T en 11 neuropsychologische tests. Hij kwam tot de conclusie dat bij thuis wonende patiënten met cognitieve beperkingen de neuropsychologische tests onafhankelijk geassocieerd waren met informed consent beslisvaardigheid. Dit was sterk gerelateerd aan de items 'begrijpen' en 'beredeneren'. Hij benadrukt dat waardering en keuzen beïnvloed worden door normen, waarden en emoties. Die komen in tests minder tot uitdrukking. Verminderde en ontbrekende beslisvaardigheid werden vaker vastgesteld door naar de afzonderlijke onderdelen te kijken. Op die manier is verminderde en ontbrekende beslisvaardigheid dus beter vast te stellen dan wanneer slechts naar een 'overall score' zou zijn gekeken. Beslisvaardigheid beoordelingen die niet elke vaardigheid apart bekijken, kunnen beslisvaardigheid beperkingen over het hoofd zien.

**Hein et al. (2019)** nemen de vier criteria van Appelbaum et al. als uitgangspunt:

1. Een patiënt moet in staat zijn om een keuze te kunnen uiten
2. De relevante informatie begrijpen
3. Hierover kunnen redeneren
4. En deze op waarde kunnen schatten voor de eigen situatie.

De nadruk ligt hierbij op cognitieve vaardigheden terwijl er bij mensen met een verstandelijke beperking vaak juist tekorten zijn op het conceptuele en verbale domein. Er is vaak sprake van een lagere verwerkingssnelheid en een kwetsbaarder werkgeheugen. De contextaspecten spelen ook een rol bij de beoordeling van de wilsbekwaamheid, bijvoorbeeld door de aanwezigheid van bekende en vertrouwde personen en de setting waarin de wilsbekwaamheid wordt getoetst. Het artikel beschrijft verder dat het belang van het betrekken van vertrouwde hulpverleners (gedragsdeskundigen, AVGs, betrokken psychiaters). Vanuit de richtlijn effectieve interventies LVB (de Wit e.a. 2011) worden een aantal aanwijzingen beschreven zoals korte gesprekken, praten en doen afwisselen, korte zinnen gebruiken en eenvoudig taalgebruik. Daarnaast worden ook herhalingen inbouwen, visueel maken en de tijd nemen genoemd als belangrijke factoren.

Hein et al. (2019) beschrijven verder het stappenplan dat door de KNMG is ontwikkeld voor de beoordeling van de wilsbekwaamheid en waarin bovenstaande vier stappen van Appelbaum et al. het uitgangspunt zijn. Verder kan de beoordeling van de wilsbekwaamheid onderbouwd worden met behulp van het semigestructureerde interview uit de MacArthur Competence Assessment Tool.

Hein et al. (2019) geven ook aan dat de beoordeling van de wilsbekwaamheid behoort tot het algemeen medisch handelen van iedere hulpverlener. Het is hiervoor niet nodig om standaard een psychiater te benaderen voor het beoordelen van de wilsbekwaamheid bij mensen met een verstandelijke beperking. Echter kan dit wel een aangewezen stap zijn wanneer er sprake is van complexe wilsbekwaamheidsbeoordelingen, bijvoorbeeld wanneer er naast een verstandelijke beperking ook sprake is van psychiatrische problematiek.

In het artikel van Hein et al. (2019) wordt verder beschreven dat in de WGBO niet helder staat beschreven wie de wilsbekwaamheid beoordeelt, behalve dat dit om 'de hulpverlener' gaat. Een hulpverlener kan een collega inschakelen voor een second opinion. Bij een psychiatrische of cognitieve stoornis kan de expertise van een neuroloog, specialist ouderengeneeskunde, arts voor verstandelijk gehandicapten of psychiater geconsulteerd worden.

**John et al. (2020)** komen in deze review tot de conclusie dat bij een beoordeling een multidisciplinaire holistische benadering de voorkeur heeft. Hierbij moeten subjectieve, objectieve, voorgeschiedenis en hetero anamnese in de beoordeling meegenomen worden. Ook zijn ze van mening dat de input van de patiënt (anamnese), diens omgeving (hetero anamnese), de biografie, eerdere eerstelijns zorgprofessionals en de medische voorgeschiedenis input kunnen geven voor een beoordeling. Daarnaast de multidisciplinaire perspectieven van de overige betrokken zorgprofessionals.

**Lamont et al. (2013)** concluderen in deze review dat zorgprofessionals leemten hebben in hun kennis, houding en gedrag bij het beoordelen van beslisvaardigheid. Er is onvoldoende kennis over de juridische en ethische aspecten en van de professionele standaarden. Het al dan niet beslisvaardig of wilsbekwaam zijn wordt onvoldoende herkend. Het weigeren van behandeling wordt gezien als een uiting van niet beslisvaardig of niet wilsbekwaam zijn.

**Liégeois (2018)** beschrijft een ethisch model om de wilsbekwaamheid te evalueren. Eerst wordt ingegaan om verschillende benaderingen om de wilsbekwaamheid te beoordelen:

- Cognitieve benadering (meest gebruikt): Deze benadering gaat uit van de cognitieve vermogens van een persoon, en een rationeel karakter in de besluitvorming. De vier criteria van Appelbaum et al. worden beschreven (zie eerder, onder andere onder de beschrijving van Hein et al.).



- Benadering vanuit cognities en emoties: gaat er vanuit dat beslissingen niet alleen op basis van rationele argumenten worden genomen, maar dat emoties hierin ook een rol spelen. Dit is echter moeilijk te objectiveren.
- Benadering vanuit cognities, emoties en waarden: gaat er vanuit dat ook waarden een rol spelen in de besluitvorming, vanuit iemands levensverhaal en identiteit.

Vervolgens wordt er een relationeel ethisch model besproken. Hierin wordt niet alleen de cognitieve benadering gebruikt, maar ook bovenstaande andere twee benaderingen. De besluitvorming kan vervolgens aan de hand van vier criteria worden geëvalueerd:

1. Analyseren van de situatie
2. Overwegen van keuzemogelijkheden
3. Inschatten van de effecten
4. Verhelderen van de motieven

Deze vier elementen vormen de basis voor tien criteria waarin de verschillende benaderingen voor het beoordelen van wilsbekwaamheid worden geïntegreerd (zie ook document bijlages bij uitgangsvraag III).

- I. Analyseren van de situatie
  - (1) Vermogen om informatie te begrijpen
  - (2) Vermogen om informatie toe te passen op de eigen situatie
  - (3) Het vermogen om inzicht te verwerven in de eigen situatie
- II. Overwegen van keuzemogelijkheden
  - (4) Het vermogen om keuzemogelijkheden te overwegen
- III. Inschatten van de effecten
  - (5) Het inschatten van de gevolgen voor zichzelf
  - (6) Het inschatten van de gevolgen voor anderen
- IV. Verhelderen van de motieven
  - (7) Het motiveren van de keuze op invoelbare en begrijpelijke wijze
  - (8) Het vermogen om vrij te zijn van dwingende invloeden van binnenuit
  - (9) Het vermogen om vrij te zijn van dwingende invloeden van buitenaf
  - (10) Het vermogen om de keuze vanuit eigen waarden en doelen te motiveren

Liégeois beschrijft ook een instrument dat gebruik maakt van deze tien criteria om wilsbekwaamheid te beoordelen. Het instrument bestaat uit tien criteria die worden beoordeeld met +, ++, +++ of -, --, ---. Er is alleen een beschrijving van de inhoud van het instrument. Er wordt geen uitspraak gedaan over de validiteit van dit instrument. Er wordt geadviseerd bij de afweging door de zorgverlener ook de zorgvrager en naasten te betrekken en de resultaten met elkaar te vergelijken. Daarbij moet ook worden gekeken naar de gevolgen die een bepaald besluit zou kunnen opleveren. Een besluit met zwaardere gevolgen zou daarom kunnen leiden tot een kritischere beoordeling van de resultaten van het instrument ten opzichte van besluiten met minder zware gevolgen.

**NB: uiteindelijk is het recentere boekhoofdstuk van Liégeois (2019) in 'Waarden in Dialoog' gebruikt, dat heeft dezelfde strekking, maar is een net iets andere formulering van de criteria gebruikt. Van dit hoofdstuk is geen samenvatting gemaakt.**

**Neumann-Dezaire & Dopper (2016)** beschrijven dat in de WGBO wilsbekwaamheid niet expliciet wordt benoemd. De mening van de auteur is dat de huidige beschrijving in de WGBO te summier is. Volgens Neumann-Dezaire zou het beter zijn om de term wilsbekwaamheid wel in de wet te hanteren aan de hand van de geldende criteria van Grisso en Appelbaum:

- het vermogen om een keuze te maken tussen twee (behandel)mogelijkheden en deze keuze te uiten;
- het vermogen om de verstrekte informatie feitelijk te begrijpen;
- het vermogen om de aard van de situatie in te schatten (beseffen en waarden eigen situatie);
- het vermogen om de situatie rationeel af te wegen (logisch redeneren)

Verder beschrijven ze dat het van belang is om tijdig een wettelijk vertegenwoordiger of familie te betrekken om de beslissing van de patiënt beter te begrijpen en tot consensus te komen. Ook pleiten ze voor voldoende tijd en ruimte moet om de wilsbekwaamheid van de patiënt te beoordelen, ook als er sprake is van een hectische situatie.

**Parmar et al. (2015)** komen na een gedegen meerjarig onderzoeksproject tot een praktisch holistisch interprofessioneel model / stappenplan voor beslisvaardigheidsbeoordeling en een implementatie traject in zorginstellingen. Een holistische interdisciplinaire aanpak is volgens hen essentieel bij het achterhalen van de informatie die nodig is voor een zorgvuldige beoordeling. Dit model omvat: 1) een goed gedefinieerd en systematisch proces, 2) concentratie op begin-eind screening en probleemoplossing, 3) definiëren van de rollen van de teamleden, 4) formuleren die ondersteunen bij organiseren en documenteren, and 5) educatie van alle betrokkenen en ondersteuningsstrategieën. Ze concluderen dat deze aanpak voor patiënt en naasten de beslisvaardigheid beoordeling transparant maakt, en het risico dat het oordeel van 1 zorgprofessional afhangt vermindert. Het doet recht aan de rechten en waardigheid van de patiënt. Voor zorgprofessionals biedt het model een procesbeschrijving, inclusief instrumenten en bronnen. Het beschrijft een implementatie traject, met interactieve, interprofessionele training. Dit is essentieel voor interprofessionele team-building, kennisontwikkeling, probleemoplossing, en het dragen van gezamenlijke verantwoording.

**Peisah (2017)** beschrijft dat er internationaal variatie is in de definitie van wilsbekwaamheid. Over het algemeen komen de volgende onderdelen voor in het beoordelen van wilsbekwaamheid:

1. Het kunnen begrijpen van specifieke situaties, relevante feiten of basisinformatie over de keuzes
2. Het kunnen afwegen van de voordelen, de nadelen, risico's en consequenties van een keuze
3. Het consistent communiceren van een keuze

Bij het beoordelen van de wilsbekwaamheid wordt door Peisah een protocol beschreven waarin staat welke informatie dient te worden verzameld bij het in kaart brengen van de wilsbekwaamheid. Dit omvat:

1. De medische en persoonlijke voorgeschiedenis, inclusief eventuele wilsverklaringen
2. Algemeen onderzoek van de mentale en cognitieve status
3. Functionele capaciteit, onder te verdelen in:

I. Waarom moet de wilsbekwaamheid in kaart worden gebracht?

II. Wat: op welk domein/besluit moet de wilsbekwaamheid worden beoordeeld?

III. Wie zijn er bij deze beslissing betrokken?

IV. Vrijheid: wordt de wilsbekwaamheid in vrijheid onderzocht of is er sprake van dwang/mishandeling

Verder wordt ingegaan op de wilsbekwaamheid als het gaat om advanced care planning. Hiervoor is het noodzakelijk dat eventuele reversibele klachten, die de wilsbekwaamheid beïnvloeden, worden weggenomen (bijvoorbeeld delier, depressie, pijn etc). Ook de wilsbekwaamheid rondom het opstellen van een testament werd beschreven. De oorspronkelijke criteria om te beoordelen of iemand daarvoor in staat is komen van Banks v. Goodfellow (1870). Shulman et al. (2017) hebben een suggestie gedaan tot het updaten van deze criteria voor de beoordeling van een wilsbekwaamheid rondom het opstellen van een testament.

- Het begrijpen van de aard van de handeling [maken van een testament] en de gevolgen
- Het begrijpen van de aard en omvang van het eigendom die relevant zijn voor de beschikking
- In staat om de claims te evalueren van degenen van wie kan worden verwacht dat ze profiteren van zijn nalatenschap en in staat om een waardering aan te tonen van de aard van elk significant conflict en/of complexiteit in de context van de leefsituatie van de erflater
- In staat om een duidelijke, consistente reden voor de verdeling van hun eigendom over te brengen, vooral als er een significante afwijking is geweest van eerder geuite wensen of eerdere testamenten
- Vrij van mentale stoornis, inclusief waanideeën, die de verdeling van de nalatenschap beïnvloeden

Ten slotte worden criteria aangedragen voor de wilsbekwaamheid bij ouderen met mentale gezondheidsproblemen of dementie rondom deelname aan wetenschappelijk onderzoek. De volgende criteria worden benoemd:

- Begrijpen van de feiten waaronder begrip van de procedure, behandeling, risico's en bijwerkingen, beschikbare opties, voordelen en nadelen en de gevolgen van deelname en niet-deelname inclusief willekeurige toewijzing, gebruik van placebo's en het verschil tussen behandeling en onderzoek
- In staat zijn om bovenstaande informatie logisch en rationeel te kunnen afwegen
- In staat zijn om af te kunnen wegen of het wetenschappelijk onderzoek aansluit bij de situatie van de persoon
- Een (stabiele) keuze communiceren

**Pennington et al. (2018)** komen in een relevante en goed uitgevoerde review tot de conclusie dat negen beslisvaardigheidsinstrumenten voldoen aan de UK wetgeving. Er is variatie in betrouwbaarheid en validiteit en geen gouden standaard. Sommigen zijn ontworpen voor een bepaald besluit, anderen voor een specifieke patiënten groep. Persoonlijke, culturele en ziekte specifieke factoren beïnvloeden de uitkomst. De combinatie van een zorgprofessional of getrainde onderzoeker met een gestructureerd beoordelingsinstrument geeft de meest robuuste beoordeling. De conclusie is dat er niet van uitgegaan mag worden dat mensen met dementie niet beslisvaardig zijn; dat de UK wetgeving heldere vereisten stelt over de aan-of afwezigheid van beslisvaardigheid; dat er meerdere instrumenten zijn die de beoordeling van beslisvaardigheid kunnen ondersteunen; dat een expert opinion en een gestructureerde beoordeling de evaluatie van wilsbekwaamheid optimaliseert.

**Purser & Rosenfeld (2014)** benadrukken de relevantie van het kunnen samenwerken bij interprofessionele vraagstukken.

**Ruissen et al. (2011)** beschrijven dat er in de (internationale) literatuur consensus is over een aantal algemene uitgangspunten bij het beoordelen van de wilsbekwaamheid:

1. Wilsbekwaamheid moet worden verondersteld tot het tegendeel is bewezen.
2. Wilsbekwaamheid is taakspecifiek, altijd ter zake van een bepaalde beslissing
3. Het gaat in eerste instantie om de beoordeling van de besluitvorming en niet om het besluit zelf
4. Wilsbekwaamheid kan variëren in tijd en per situatie en is dus dynamisch.

De auteurs gaan in deze literatuurstudie daarnaast in op de kritiek die er is op de cognitieve benadering in de beoordeling van de wilsbekwaamheid en bespreekt de mogelijke rol van emoties en waarden.

Ze gaan in op verschillende instrumenten die zijn ontwikkeld om de wilsbekwaamheid te meten.

- De nadruk ligt hierbij op de MacCat, het internationaal meest bekende instrument. Echter is er ook kritiek op dat het instrument: het richt zich te veel op de cognitieve besluitvorming. Emoties en waarden worden volgens critici nog onvoldoende meegenomen in de beoordeling van de wilsbekwaamheid, terwijl deze ook van invloed kunnen zijn op de wilsbekwaamheid.
- Amsterdamse Vignetmethode: een instrument dat met name gebruikt kan worden voor ouderen (al dan niet met cognitieve beperking) → Zie ook uitkomsten van deze studie in Vellinga et al.
- Het stappenplan van Hondius et al (2005) op basis van vier criteria (niet helemaal duidelijk of hiermee Appelbaum wordt bedoeld). Zij gebruiken in totaal 6 stappen waarin bij stap 3 de feitelijke wilsbekwaamheidsbeoordeling wordt uitgevoerd. Dit instrument verwijst voor de beoordeling naar de MacCat of de vignetmethode.
- Stappenplan vanuit de richtlijn van de KNMG door Witmer en De Roode (2004). Ook hier vindt in stap 10 de daadwerkelijke wilsbekwaamheidsbeoordeling plaats aan de hand van de vier criteria (Appelbaum?).

**Siegel et al. (2014)** komen in dit robuust uitgevoerde overzicht (van het beleid in Amerikaanse ziekenhuizen ten aanzien van implementatie van het systematisch beoordelen van beslisvaardigheid in zake informed consent), tot de conclusie dat er drie vormen te onderscheiden zijn. 1) Top down: met strikte criteria van Appelbaum, tools en voorschriften hoe deze toe te passen. 2) Bottom up: met weinig criteria; sterk leunend op klinisch oordeel; geen beoordeling volgens criteria van Appelbaum. 3) Gebalanceerd: met objectieve criteria en een klinisch oordeel; met specificatie van de criteria van Appelbaum. Hij concludeert dat vanuit ethisch perspectief, een gebalanceerd beleid het meest recht doet aan uniformiteit, betrouwbaarheid en validiteit van de beoordelingen, de individuele patiënt beschermt tegen te grote interpretator variatie en recht doet aan professionele autonomie.

**Vellinga et al. (2005)** hebben een mixed-method studie gedaan in aanvulling op bovenstaande vignetstudie. Hierbij werd vergeleken in hoeverre hypothetische en realistische behandelsituaties in een vignet beiden even effectief zijn in het beoordelen van de besluitvormingscapaciteit van ouderen met en zonder cognitieve problemen. Een hypothetische vignet lijkt minder goed toepasbaar t.o.v. een realistische vignet bij het beoordelen van de besluitvaardigheidscapaciteit. Met name bij patiënten met cognitieve problemen werden bij de hypothetische vignet

significant slechtere resultaten gevonden als het goed om het beredeneren en kunnen inschatten van de consequenties. Patiënten nemen hun eigen medische situatie als startpunt bij het maken van een keuze. Het voorleggen van een realistische behandelsituatie t.o.v. een hypothetische vignet, is daarom wenselijker.

**Vinkers et al. (2014)** formuleren een praktische checklist voor de beoordeling van de wilsbekwaamheid (i.c. beslisvaardigheid) inzake medische (be)handelingen in de situaties dat er “nu” een keuze gemaakt moet worden. Als het onduidelijk is of een patiënt beslisvaardig is over een behandeling, beoordeelt de behandelend arts de beslisvaardigheid ter zake. Dit is altijd een klinische beoordeling, dus geen juridische beoordeling. Overwegingen over beslisvaardigheid moeten concreet en systematisch in het patiëntendossier genoteerd worden. Een psychiater daarbij kan de invloed van psychiatrische en cognitieve stoornissen beoordelen.

**Wade (2019)** beschrijft de criteria aan de hand waarvan de mentale capaciteit wordt beoordeeld. Onder mentale capaciteit wordt verstaan in hoeverre iemand in staat is om basis van persoonlijke voorkeuren en verstrekte informatie tot een keuze te komen. In Engeland en Wales wordt hiervoor de Mental Capacity Act gebruikt waarin de mentale capaciteit op vier gebieden wordt beoordeeld:

- Begrijpen
- Herinneren
- Afwegen
- Communiceren

In de Verenigde Staten wordt de mentale capaciteit aan de hand van vier andere kenmerken beoordeeld:

- Begrijpen
- Kritisch beschouwen
- Beredeneren
- Uiten van een keuze

Wade beschrijft dat het beoordelen van de mentale capaciteit niet expliciet de waardes van een individu meenemen. Echter, hij verwerpt de kritiek dat de wilsbekwaamheidsbeoordeling te veel op de cognitieve vermogens van een patiënt gebaseerd is. Naar zijn mening neemt een individu de onderliggende waardes en prioriteiten mee in zijn afweging in de onderdelen ‘kritisch beschouwen’ (‘appreciation’) en het beredeneren van een keuze.

**Wade & Kitzinger (2019)** – geen samenvatting, want later toegevoegd

**Widdershoven et al. (2017)** gaan in op de beoordeling van wilsbekwaamheid bij patiënten met een obsessief compulsieve stoornis (OCD). Er worden geen concrete criteria besproken. Wel wordt ingegaan op het concept van ‘practical wisdom’ waarin kennis/cognitie, emoties en waardes worden gecombineerd bij het in kaart brengen van de wilsbekwaamheid. Practical wisdom richt zich op drie onderdelen:

1. Weten wat het juiste is om te doen in een specifieke situatie
2. Adequate emoties hebben

3. In staat zijn om balans te vinden tussen verschillende waardes en deze toepassen in het persoonlijke leven

## CONCLUSIE LITERATUUR (ZOEKVRAAG A)

Bij het beoordelen van klinische beslisvaardigheid en juridische wilsbekwaamheid zijn de criteria van Appelbaum 1988 onveranderd het uitgangspunt.

- 1) Het vermogen om een keuze tussen 2 (behandel)mogelijkheden te maken en die te uiten. (mkaken en uiten van een keuze)
- 2) Het vermogen om de verstrekte informatie feitelijk te begrijpen. (begrijpen van informatie)
- 3) Het vermogen om de aard van de situatie in te schatten (beseffen en waarderen van informatie in relatie tot de eigen situatie).
- 4) Het vermogen om informatie rationeel af te wegen (logisch redeneren).

Vanuit de klinische praktijk en in reviews (Appelbaum, 2010) komt naar voren dat de vier criteria uitgangspunt zijn maar dat een betrouwbaar oordeel over beslisvaardigheid en wilsbekwaamheid maatwerk is waarbij rekening moet worden gehouden met intra-individuele factoren als moeheid, onzekerheid en beperkte gezondheidsvaardigheden. De criteria van Appelbaum et al. (2010) leggen volgens critici de nadruk te veel op de cognitieve vermogens van een persoon in de beoordeling van de wilsbekwaamheid, terwijl emoties (Charland, 1998; Liégeois, 2018) en waarden (Liégeois, 2018) ook een rol zouden spelen in de besluitvorming. In de gehandicaptensector pleit (Widdershoven et al. (2004) er daarnaast voor om praktisch inzicht mee te nemen bij het beoordelen van de wilsbekwaamheid. Sommige cliënten kunnen cognitief hun keuzes niet helemaal overzien maar hier wel praktisch consistent naar handelen.

Er is dus geen gouden standaard voor het beoordelen van wilsbekwaamheid. Een goed gedefinieerd, systematisch en gedocumenteerd proces met een inter- en multidisciplinair beoordeling van de beslisvaardigheid waarbij de waarden en wensen van de patiënt meegenomen worden geeft de meest robuuste uitkomst. Er wordt gepleit voor een systematische, interdisciplinaire teamaanpak bij het beoordelen van de wilsbekwaamheid (Bastian et al., 2010; Vinkers et al., 2014). Daarbij zijn, beslisvaardigheidsinstrumenten, en neuropsychologisch onderzoeken en meetinstrumenten helpend bij het identificeren van specifieke beperkingen, maar niet conclusief. Daarbij is het belangrijk de effecten van communicatieve culturele achtergrond, geletterdheid en gezondheidsvaardigheden in de overwegingen mee te nemen. En rekening te houden met eventuele communicatieve beperkingen. Zo nodig kan een meer verfijnende toetsing in de vorm van een instrument ingezet worden om het cognitieve en intellectuele functioneren en de beslisvaardigheid in kaart te brengen. Internationaal het meest genoemde en gebruikte instrument is de MacArthur Competence Assessment Tool. Er is echter ook veel kritiek op dit instrument omdat het zich te veel zou richten op de cognitieve vaardigheden en emoties en waarden te weinig meeneemt. In Nederlandse (grijze) literatuur wordt het stappenplan van de KNMG vaak genoemd. De klinische blik van de behandelend arts vergroot de betrouwbaarheid van de beoordeling. Daarnaast zijn er argumenten om naast het medische perspectief ook andere perspectieven waaronder dat van naasten mee te wegen in het oordeel (Case, 2016).

Een beoordelaar dient kennis over de cliënt te verzamelen door op een betrouwbare, accurate en systematische manier de cliënt en naasten te interviewen. Ook ophalen van informatie bij eerdere (eerstelijns)zorgprofessionals, de biografie, de medische voorgeschiedenis, wilsverklaringen en advance care planning geven input voor een beoordeling. Daarnaast draagt actuele informatie vanuit het multidisciplinaire behandelteam en van andere betrokken zorgverleners bij. Logopedisten, ergotherapeuten, (neuro)psychologen, psychiaters en maatschappelijk werkenden kunnen

waar nodig ondersteuning een aanvullingen geven. Instrumenten kunnen gericht ingezet worden om de beslisvaardigheid, cognitieve en/of intellectuele beperkingen in kaart te brengen.

Een getrainde interviewer en een goede voorbereiding van het interview zijn essentieel.

### **Beoordelaar**

Wie optreedt als beoordelaar hangt nauw samen met onder andere de aanleiding, urgentie en locatie. Zo kan het gaan om een acute situatie, ACP, chronische aandoening of het monitoren van wilsbekwaamheid. De beoordeling kan nodig zijn op de spoedeisende hulp, in een verpleeg- of revalidatie setting en in de thuissituatie. Een beoordeling door meerder disciplines die onderling samenwerken wordt als best practice gezien. Concreet kan dit gedaan worden door de behandelend arts, een psychiater, een neuroloog, arts verstandelijk gehandicapten, specialist ouderengeneeskunde, getrainde professionals, therapeuten (zoals een ergotherapeut of logopedist), maatschappelijk werkers, (neuro)psychologen, reguliere zorgverleners en juristen.

Een beoordeling vraagt een ervaren en deskundige zorgprofessional die naast de cognitieve aspecten in staat moet zijn de normen en de waarden van de persoon mee te wegen. Dit vraagt van de beoordelaar een holistische benadering, speciale communicatieve vaardigheden en het in staat zijn communicatieve beperkingen te identificeren. De beoordelaar moet beslisvaardigheid risico's kunnen identificeren en systematisch in kaart kunnen brengen. Luisteren naar de persoon, het stellen van open vragen naar wensen en voorkeuren, en het geven van heldere, eenvoudig (geschreven) informatie zijn daarbij basisvaardigheden.

Bij het uitvoeren van een beslisvaardigheid beoordeling kan de beoordelaar dilemma's ervaren die te maken hebben een conflict tussen professionele autonomie, de autonomie van de cliënt, persoonlijke autonomie en grenzen vanuit de organisatie. Een robuuste beoordeling is een uitdaging qua planning en organisatie en kan als zodanig de werkdruk verhogen.

### **Betrokkenen**

in elk geval worden de cliënt, diens naasten, en eventuele gemachtigden of mentoren betrokken. Indien relevant de eerstelijnszorgprofessionals, verzorgenden, de zorgtraject begeleider, casemanager of centrale zorgverlener. Als een revalidatiearts, een neuroloog, een psychiater, een geriater, een arts voor verstandelijke beperkingen of andere specialist (mede)behandelaar is kan deze ook betrokken worden. In een aantal situaties heeft het meerwaarde een jurist bij de beoordeling te betrekken. Voor het afnemen van een vragenlijst of instrument kan een getrainde interviewer worden ingezet. Voor ondersteuning van de patiënt kan het nodig zijn een professional in te zetten die getraind is in meer algemene of specifieke ondersteuning (zorgtraject begeleider, casemanager, logopedist, maatschappelijk werker, tolk, naaste).

### **Randvoorwaarden**

Een robuuste multidisciplinaire beoordeling vraagt een houdingsverandering van zorginstellingen en zorgverleners. Het vraagt faciliteren van en bereid zijn om relevante juridische en ethische aspecten en professionele standaarden up-to-date te houden. En te investeren in het trainen van het herkennen van mogelijk verminderde beslisvaardigheid en van de juiste houding en gedrag bij het beoordelen van beslisvaardigheid.

Daarnaast vereist het competenties ten aanzien van interdisciplinair samenwerken. Omdat de complexiteit van een beoordeling morele professionele en persoonlijke dilemma's kan oproepen is het belangrijk dat de betrokken zorgverleners in staat zijn hierop te reflecteren.

Een oordeel van wilsonbekwaamheid vraagt een actief beleid ten aanzien van wat de persoon nodig heeft om zinvol te participeren in de gezondheidszorgbesluitvorming. De gevonden beperkingen zijn uitgangspunt bij ondersteuning in de beslisvaardigheid. Als blijkt dat de ondersteuning niet tot de gewenste beslisvaardigheid leidt is dat een gedocumenteerde basis voor een expliciete wilsbekwaamheidsbeoordeling.

### **Kennishiaten vraag IV (zoekvraag A)**

- Validiteit van de verschillende beslisvaardigheidsinstrumenten
- Bruikbaarheid van de beslisvaardigheidsinstrumenten bij laaggeletterden, beperkte gezondheidsvaardigheden en ander (niet-westerse) culturele achtergrond en het effect van religie en normen en waarden op de uitkomst
- Mogelijke impact van het uitvoeren van een beoordeling op de beoordelaar
- Ondersteuning van mensen met een andere (niet-westerse) tijdens een beoordeling
- Door patiënt, naaste, ondersteuner en beoordelaar gewenste en beschikbare materiele zaken (bv communicatie hulpmiddelen, tools, schriftelijke informatie)
- Door patiënt, naaste, ondersteuner en beoordelaar gewenste menselijke ondersteuning (wie aanwezig bij gesprek)

### **Referenties (zoekvraag A)**

Appelbaum PS. Consent in impaired populations. Curr Neurol Neurosci Rep 2010; 10(5): 367-73.

Appelbaum PS, Grisso T (1988). Assessing patients' capacities to consent to treatment. New England Journal of Medicine 319(25): 1635-38

Banner NF, Szmukler G. 'Radical Interpretation' and the Assessment of Decision-Making Capacity. J Appl Philos 2013; 30(4): 379-94.



Bastian PD, Denson LA, Ward L. Assessment of patients' decision-making capacity: a response to a paper by Professor Darzins. Australian Occupational Therapy Journal 2011; 58(5): 392-3; author reply 93.

Borrett S, Gould LJ. Mental capacity assessment with people with aphasia: understanding the role of the speech and language therapist. Aphasiology 2020.

Carabellese F, Felthous AR, La Tegola D, Piazzolla G, Distaso S, Logroscino G, Leo A, Ventriglio A, Catanesi R. Qualitative analysis of the capacity to consent to treatment in patients with a chronic neurodegenerative disease: Alzheimer's disease / Analisi qualitativa sulla capacita a prestare consenso al trattamento in pazienti con malattie cronico degenerative neuropsicoorganiche: Demenza di Alzheimer. Int J Soc Psychiatry 2018; 64(1): 26-36.

Case P. Negotiating the domain of mental capacity: Clinical judgement or judicial diagnosis? Medical Law International 2016; 16(3): 174-205.

Charland LC. Is Mr. Spock mentall competent? Competence to concent and emotion. Philosophy, Psychiatry, & Psychology 1998;5(1):67-81.

Davidson G, Kelly B, Macdonald G, Rizzo M, Lombard L, Abogunrin O, Clift-Matthews V, Martin A. Supported decision making: a review of the international literature. Int J Law Psychiatry 2015; 38: 61-7.

Gezondheidsraad. Goede vertegenwoordiging. Den Haag: Gezondheidsraad, 2019; publicatienr. 2019/08.

Grisso T, Appelbaum PS, Hill-Fotouhi C (1997) The MacCAT-T: a clinical tool to assess patients' capacities to make treatment decisions. Psychiatric Services, 48(11), 1415-19

Gurrera RJ, Karel MJ, Azar AR, Moye J. Neuropsychological performance within-person variability is associated with reduced treatment consent capacity. Am J Geriatr Psychiatry 2014; 22(11): 1200-9.

Hein IM, Raymaekers J, Kres E, Frederiks BJM. Wilsbekwaamheid bij mensen met een verstandelijke beperking. Tijdschrift voor psychiatrie 2019;61:766-722.

John S, Rowley J, Bartlett K. Assessing patients decision-making capacity in the hospital setting: A literature review. Aust J Rural Health 2020; 28(2): 141-48.

Lamont S, Jeon YH, Chiarella M. Health-care professionals' knowledge, attitudes and behaviours relating to patient capacity to consent to treatment: an integrative review. Nurs Ethics 2013; 20(6): 684-707.

Liégeois A (2019) Hoofdstuk 6 Wils- of beslissingsbekwaamheid in: Waarden in Dialoog. Lannoo Campus

Neumann-Dezair D, Dopper J. Gedwongen opname: wie bepaalt wat. Medisch Contact 2016;49:34-36.

Parmar J, Bremault-Phillips S, Charles L. The Development and Implementation of a Decision-Making Capacity Assessment Model. Can Geriatr J 2015; 18(1): 15-28.

Peisah C. Capacity Assessment. In: Mental Health and Illness of the Elderly (book). 2017:369-398.

Pennington C, Davey K, Ter Meulen R, Coulthard E, Kehoe PG. Tools for testing decision-making capacity in dementia. Age Ageing 2018; 47(6): 778-84.

Purser KJ, Rosenfeld T. Evaluation of legal capacity by doctors and lawyers: the need for collaborative assessment. Med J Aust 2014; 201(8): 483-5.

Ruissen AM, Meynen G, Widdershoven GAM. Perspectieven op wilsbekwaamheid in de psychiatrie: cognitieve functies, emoties en waarden. Tijdschr Psychiatrie 2011; 35(7): 405-414.

Siegel AM, Barnwell AS, Sisti DA. Assessing decision-making capacity: a primer for the development of hospital practice guidelines. HEC Forum 2014; 26(2): 159-

Vellinga A., Smit, JH, van Leeuwen E, van Tilburg W, Jonker C. Decision-making Capacity of Elderly Patients Assessed with the Vignette Method: Imagination or Reality? Aging and Mental Health 2005;9;40-48.

Vinkers CH, van de Kraats GB, Biesart M, Tjebk JK. [Is my patient able to provide informed consent? A practical guideline]. Ned Tijdschr Geneesk 2014; 158: A7229.

Wade & Kitzinger. Making healthcare decisions in a person's best interest when they lack capacity: clinical guidance based on a review of evidence. Clinical Rehabilitation 2019;33(0):1571-1585

Wade DT. Determining whether someone has mental capacity to make a decision: clinical guidance based on a review of the evidence. Clinical Rehabilitation 2019;33(10):1561-157.

Widdershoven GAM, Ruissen A, van Balkon AJLM, Meynen G. Competence in chronic mental illness: the relevance of practical wisdom. J Med Ethics 2017;43:374-378.

## Overzichtstabel met kwaliteitsbeoordeling en samenvatting studies zoekvraag B:

**Uitgangsvraag:** Op welke manier kan een expliciete wilsbekwaamheidsbeoordeling het beste uitgevoerd worden en wat is hiervoor nodig?

**Zoekvraag B:** Hoe wordt een expliciete wilsbekwaamheidsbeoordeling vastgelegd en teruggekoppeld aan de betrokkenen?

## Overzichtstabel en kwaliteitsbeoordeling (zoekvraag B)

### Gebruikte kwaliteitscriteria

1. Is het onderzoek duidelijk beschreven?
2. Is het doel van het onderzoek duidelijk en specifiek?
3. Wordt de doelgroep (patiënten-/cliëntengroep) en setting duidelijk beschreven?
4. Past de gebruikte methode bij het doel?
5. Is de methode juist uitgevoerd? (dataverzameling (juiste sample en/of sample size, technieken), analyse, ...)
6. Interpretatie en generaliseerbaarheid van de resultaten: zijn de conclusies logisch/ te verwachten? Kunnen we er wat mee bij wilsbekwaamheid?

| Zoekvraag B   |                                                                     |                                                                                                                 |                                |                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                            |
|---------------|---------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Bron          | Studieopzet en methode en/of type artikel                           | Cliënten/Populatie /Setting                                                                                     | Kwaliteit onderzoek 6 criteria | Doel/Vraagstelling                                                                                                                                                                                        | Resultaten/Conclusie                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                 | Relevantie artikel                                                                                                                                                                         |
| Davidson 2015 | Supported decision making: a review of the international literature |                                                                                                                 |                                |                                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                      |                                                                                                                                                                                            |
|               | Rapid Evidence Assessment review                                    | 25 studies Mental Health Services<br>Mensen met cognitieve en verstandelijke beperkingen<br>Vooral UK en Canada | Voldoet aan de criteria        | Het geven van een overzicht van de beschikbare evidentie voor ondersteuning in beslisvaardigheid en het vereenvoudigen van de discussie over de verdere ontwikkeling van deze aanpak.<br>Aandachtspunten: | Er is weinig evidentie over de impact van ondersteuning van beslisvaardigheid op mensen met cognitieve en verstandelijke beperkingen.<br>Wel zijn er voldoende aanknopingspunten voor verdere ontwikkeling en implementatie.<br>Het past in het idee van autonomie als vertrekpunt bij het nemen van beslissingen door personen met verstandelijke beperkingen zoals door de UNCRPD is geformuleerd. | Relevant omdat het de vraag oproept of mensen die eerder als wilsbekwaam zijn beoordeeld mogelijkwijs met passende ondersteuning in staat zijn ter zake wilsbekwame beslissingen te nemen. |

|                       |                          |                                                                          |                         |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                     |
|-----------------------|--------------------------|--------------------------------------------------------------------------|-------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
|                       |                          |                                                                          |                         | -Visie van belanghebbende op ondersteuning van beslisvaardigheid<br>- Mogelijke aanpak voor ondersteuning van beslisvaardigheid<br>- Evidentie voor ondersteuning van beslisvaardigheid<br>- Verbetering implementatie ondersteuning van beslisvaardigheid | Het vraagt een houdingsverandering van zorginstellingen en zorgverleners. Implementatie van het ondersteunen van beslisvaardigheid vraagt het trainen van zorgverleners in competenties als luisteren naar de persoon; open te kunnen vragen naar wensen en voorkeuren; het kunnen geven van heldere, eenvoudig (geschreven) informatie. De conclusie is dat met ondersteunde beslisvaardigheid mensen met cognitieve en verstandelijke beperkingen in staat zijn hun eigen beslissingen te nemen. Dit terwijl zij zonder deze ondersteuning beoordeeld zouden worden als niet beslisvaardig ter zake. |                                                     |
| Gezondheidsraad, 2019 | Goede vertegenwoordiging |                                                                          |                         |                                                                                                                                                                                                                                                            |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                     |
|                       | Rapport                  | Personen die als wilsonbekwaam zijn beoordeeld en de betrokkenen hierbij | Voldoet aan de criteria | In kaart brengen wat er (wettelijk) geregeld is rond goede vertegenwoordiging, welke knelpunten zich voordoen in de praktijk en hoe betrokkenen aankijken tegen goede vertegenwoordiging. Zij beoogt hiermee een handreiking te                            | In het rapport worden de criteria benoemd waar iemand aan moet voldoen om als wilsbekwaam te worden beoordeeld. Daarnaast wordt uitgebreid ingegaan op vertegenwoordigers van de patiënt bij wilsonbekwaamheid waaronder de familie, mentor en curator en ieders rol.                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                  | Relevant en toepasbaar voor de Nederlandse situatie |

|              |                                                                                                                                                                                                           |                                                          |                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|--------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|              |                                                                                                                                                                                                           |                                                          |                                                                                                    | bieden aan<br>beleidmakers,<br>zorgverleners,<br>vertegen-<br>woordigers en<br>patiënten.                                                                                                                                                                                                              |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                            |
| Libby et al. | Review                                                                                                                                                                                                    | Niet beschreven                                          | Voldoet niet aan<br>criteria 3 en 5.<br>Vrij algemene<br>review maar<br>inhoudelijk wel<br>nuttig. | Met betrekking<br>tot<br>wilsbekwaamheid<br>bespreken van<br>relevante<br>definities en<br>ethische aspecten.<br>Vervolgens het<br>identificeren van<br>situaties waarin<br>een<br>wilsbekwaamheid<br>sbeoordeling<br>noodzakelijk is, en<br>hoe dit uitgevoerd<br>e geregistreerd<br>dient te worden. | Libby et al. beschrijven het belang<br>van de registratie van<br>wilsbekwaamheid. Wanneer dit niet<br>is gedaan, kan er vanuit worden<br>gegaan dat de wilsbekwaamheid<br>niet is uitgevoerd. Zonder complete<br>beoordeling en documentatie van<br>de wilsbekwaamheid is het niet<br>ethisch en legaal om procedures en<br>behandelingen uit te voeren.                                                            | Relevant, maar blijft wat<br>algemeen.                                                                                                                                                                                                                                     |
| Parmar 2015  | The Development and Implementation of a Decision-Making Capacity Assessment Model                                                                                                                         |                                                          |                                                                                                    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |                                                                                                                                                                                                                                                                            |
|              | Actie onderzoek:<br>Richtlijnontwikke-<br>ling en<br>implementatie.<br>(Actieonderzoek<br>is een vorm van<br>onderzoek<br>waarbij<br>organisaties niet<br>alleen<br>onderzocht<br>worden, maar<br>waarbij | Cognitieve en<br>verstandelijke<br>beperkingen<br>Canada | Voldoet aan de<br>criteria                                                                         | Ontwikkelen van<br>een<br>beslisvaardigheids<br>beoordelingsmod-<br>el en het<br>implementeren<br>daarvan in een<br>zorginstelling                                                                                                                                                                     | Succesfactoren voor de<br>ontwikkeling en implementatie van<br>een holistische interdisciplinaire<br>aankpak voor<br>beslisvaardigheidsbeoordeling en<br>de implementatie daarvan:<br>1) een goed gedefinieerd<br>en systematisch proces, 2)<br>concentratie op proces analyse<br>en probleemoplossing, 3) definities<br>van rollen van teamleden,<br>4) formuleren om informatie te<br>ordenen en te documenteren, | Zeer relevant omdat het<br>laat zien dat werkbladen die<br>de beoordeling van<br>beslisvaardigheid<br>ondersteunen en die<br>aansluiten bij, en onderdeel<br>zijn van, het zorgdossier de<br>kwaliteit van de<br>beoordeling en de<br>documentatie daarover<br>bevorderen. |

|              |                                                                                                                         |                                                                           |                                                                                            |                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                |
|--------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
|              | tegelijktijd ook wordt gezocht naar oplossingen van problemen om te komen tot verandering)                              |                                                                           |                                                                                            |                                                                                                                                                                        | en 5) wijdverbreide onderwijs- en ondersteuningsstrategieën. Hiermee optimaliseert de autonomie van patiënten, zijn er minder vaak ingrijpende maatregelen nodig en wordt interprofessionele samenwerking gefaciliteerd.                                                                                                                                                                                           |                                                                                                                                                |
| Vinkers 2014 | Is mijn patiënt wilsbekwaam? Volg de leidraad                                                                           |                                                                           |                                                                                            |                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                |
|              | Stand van zaken in de klinische praktijk                                                                                | Nederland, ziekenhuissetting, ad hoc behandelbeslissingen                 | Voldoet niet aan criterium 6                                                               | Wanneer is een patiënt wilsbekwaam om over zijn of haar behandeling te beslissen.                                                                                      | Bij onduidelijkheid over beslisvaardigheid moet deze beoordeeld worden. De criteria van Appelbaum zijn uitgangspunt. De overwegingen waarop besloten wordt dat iemand beperkingen in de beslisvaardigheid voor het geven van informed consent heeft moeten concreet en systematisch in het patiëntendossier worden vastgelegd. De wilsbekwaamheid ter zake informed consent dient periodiek geëvalueerd te worden. | Relevant door de concrete aanbevelingen in de leidraad.                                                                                        |
| Wade 2019    | Determining whether someone has mental capacity to make a decision: clinical guidance based on a review of the evidence |                                                                           |                                                                                            |                                                                                                                                                                        |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    |                                                                                                                                                |
|              | Literatuurstudie                                                                                                        | Algemeen, ieder waarbij het beoordelen van wilsbekwaamheid aan de orde is | Geen duidelijke methode. Criteria 3: algemene doelgroep. Voldoet niet aan criteria 4 en 5. | Het bediscussiëren van de complexiteit in het beoordelen van de wilsbekwaamheid. Daarnaast worden er praktische handvatten gegeven aan de hand van beschikbaar bewijs. | Het artikel geeft een samenvatting van de literatuur. Onder andere de wetgeving voor de beoordeling van wilsbekwaamheid uit Engeland en Wales wordt besproken. Ook gaat het artikel in op het belang van het documenteren van de beoordeling van de wilsbekwaamheid.                                                                                                                                               | Het artikel richt zich in eerste instantie op Engeland en Wales, maar de auteurs geven zelf aan dat veel aanbevelingen breder toepasbaar zijn. |

|                        |                                                                                                                                   |                                  |                          |                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                               |
|------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------|--------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Wade & Kitzinger, 2019 | Making healthcare decisions in a person's best interests when they lack capacity: clinical guidance based on a review of evidence |                                  |                          |                                                                                                                                   |                                                                                                                                                                                                                                                                       |                                                                                                                                                                                                               |
|                        | Belichten wet- en regelgeving aan de hand van literatuur en praktijk                                                              | Patiënten die wilsonbekwaam zijn | Voldoet aan de criteria. | Het belichten van de besluitvorming rondom patiënten die wilsonbekwaam zijn vanuit de wet- en regelgeving voor Engeland en Wales. | Het artikel bespreekt welke stappen er doorlopen moeten worden bij wilsonbekwaamheid. Het betrekken van vrienden en familie is belangrijk voor de gezamenlijke besluitvorming. Op deze manier wordt beoogd zoveel mogelijk de wensen van de patiënt in acht te nemen. | Gedeeltelijk. Artikel is deels gericht op de wetgeving vanuit Engeland en Wales. Echter bevat het artikel ook wel algemene aanbevelingen die generaliseerbaar zijn naar wilsonbekwame patiënten in Nederland. |

## Samenvatting literatuur (zoekvraag b)

**Davidson et al. (2015)** concluderen in deze review over ondersteunde beslisvaardigheid dat mensen met cognitieve en verstandelijke beperkingen met ondersteuning in beslisvaardigheid in staat zijn hun eigen beslissingen te nemen. Dit terwijl zij zonder deze ondersteuning beoordeeld zouden worden als niet beslisvaardig ter zake.

**De Gezondheidsraad (2019)** beschrijft dat het uitgangspunt is dat een vertegenwoordiger de (patiënten)rechten namens de wilsonbekwame persoon uitvoert. De wettelijke hiërarchie op grond van de WGBO is:

1. de curator/ mentor;
2. schriftelijke gemachtigde;
3. de echtgenoot, de geregistreerde partner of andere levensgezel van de cliënt;
4. een ouder, kind, broer of zus.

Bij onenigheid tussen familieleden die wettelijk hiërarchisch op dezelfde lijn zitten (kinderen van een patiënt) kan een arts tot op zekere hoogte zelf bepalen tegenover wie hij zijn verplichtingen nakomt. Indien er geen vertegenwoordiger is dan mag de behandelend arts zorginhoudelijke beslissingen nemen, eventueel in samenspraak met andere zorgverleners.

In de nieuwe wetten Wet Zorg en Dwang en de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg zijn de vertegenwoordigers t.o.v. de WGBO uitgebreid tot grootouders en kleinkinderen.

Wanneer iemand tijdelijk of permanent niet in staat is om wilsbekwaam een beslissing te nemen (m.u.v. beslissingen over geld en goederen), dan kan er gebruik worden gemaakt van mentorschap. Er zijn verschillende soorten mentoren:

- Professionele mentor

- Vrijwillige mentor
- Familiaire mentor

Een curator behartigt zowel de vermogensrechtelijke als niet-vermogensrechtelijke belangen van de onder curatele gestelde.

Wanneer iemand onder curatele of mentorschap staat, dan mag iemand niet zonder toestemming van de mentor of curator rechtshandelingen verrichten (bijv. Behandelovereenkomst sluiten). Dit betekent niet automatisch dat iemand niet wilsbekwaam is. Deze wilsbekwaamheid ter zake zal steeds opnieuw moeten worden beoordeeld.

Bij de keuze voor het type vertegenwoordiger spelen de volgende uitgangspunten een rol:

- Subsidiariteit: minst ingrijpende vorm van vertegenwoordiging (bijv. familielid heeft voorkeur boven een benoemde vertegenwoordiger)
- Proportionaliteit: vorm van vertegenwoordiging moet in verhouding staan tot de belangen die beschermd moeten worden
- Doelmatigheid: zodra een bepaalde vorm van vertegenwoordiging niet meer nodig is, moet de maatregel worden beëindigd of vervangen door een minder ingrijpende vorm zodat de patiënt weer zoveel mogelijk beslissingen zelf kan nemen.

Voor curatoren en mentoren is er wet- en regelgeving waaraan zij zich dienen te houden wanneer zij een wilsonbekwame patient vertegenwoordigen:

- de eigen capaciteit van de patient zo veel mogelijk honoreren
- de patiënt zo veel mogelijk betrekken bij de uitvoering van de maatregel (art. 1:454 BW en art. 1:381, lid 4 BW). Dit impliceert in ieder geval een zekere informatieplicht naar de client
- raad geven over niet-vermogensrechtelijke zaken en waken over de belangen van de patiënt (art. 1:453, lid 4 BW en art. 1:381, lid 4 BW). Dit houdt in ieder geval in dat de mentor/ curator zich regelmatig op de hoogte stelt van de uitvoering van het zorgplan, de leefomstandigheden van de betrokkene en diens welbevinden
- met (professionele) afstand zorgbeslissingen nemen. Het zwaartepunt van de advies- en beslissingsbevoegdheid over de zorg en begeleiding van de patiënt ligt volgens rechtspraak op de eerste plaats bij de zorginstelling en op de tweede plaats bij de wettelijk vertegenwoordiger
- de familie informeren over de zorg aan de patiënt, of hiertoe bereid zijn

Aan schriftelijk gemachtigden en familievertegenwoordigers worden geen kwaliteitseisen gesteld.

**Libby et al. (2021)** beschrijven het belang van de registratie van wilsbekwaamheid en beschrijven 'wanneer het niet gedocumenteerd is, dan is het niet gebeurd'. Met andere woorden, dan is het belangrijk dat de wilsbekwaamheid alsnog in kaart wordt gebracht. Met name op de spoedeisende hulp vindt registratie onvoldoende plaats vanwege de urgente situatie. Het documenteren van de wilsbekwaamheidsbeoordeling en conclusie is echter ook een prioriteit vanwege de ethische en juridische aspecten die hierbij komen kijken wanneer er over een procedure of behandeling besloten moet worden.



**Parmar et al. (2015)** benadrukken in hun artikel over de ontwikkeling en implementatie van een model voor de beoordeling van de beslisvaardigheid het belang van ondersteunende werkbladen, die aansluiten bij, en onderdeel zijn van, het zorgdossier. Deze werkbladen bevorderen dat het team de essentiële stappen in het beoordelingsproces maakt en volgens de wettelijke voorwaarden documenteert. De werkbladen ondersteunen artsen, psychologen en daartoe aangewezen beoordelaars bij het formuleren en documenteren van hun oordeel.

Ze onderstrepen ook het belang van blijvende evaluatie van wils(on)bekwaamheid in de context van behandelbeslissingen. De psychologische druk van de situatie kan de beslisvaardigheid van patiënten in negatieve zin beïnvloeden. Als de stress afneemt kan dit een positief effect hebben op de beslisvaardigheid. Daarnaast kunnen behandeling en setting een gunstig effect hebben op eerdere wilsonbekwaamheid.

**Vinkers et al. (2014)** geven in een praktische checklist voor het beoordelen van wilsbekwaamheid de het volgende advies voor documentatie: Noteer de indicatie, inhoud en het resultaat van de beoordeling van de wilsbekwaamheid, leg vast wanneer de wilsbekwaamheid geëvalueerd gaat worden. Dit moet regelmatig gebeuren, zeker als deze gedeeltelijk en/of wisselend is. Ze benoemen in hun checklist dat 'de overwegingen over wilsbekwaamheid concreet en systematisch in het patiëntendossier genoteerd moeten worden en de wilsbekwaamheid periodiek geëvalueerd dient te worden'. Dat houdt in principe in dat ook wilsonbekwaamheid regelmatig geëvalueerd moet worden.

Wade (2019) beschrijft het belang van het documenteren van de wilsbekwaamheid. Hij maakt hierbij onderscheid in verschillende groepen:

- Patiënten waarbij het heel duidelijk is dat er geen sprake is van wilsbekwaamheid:
  - duidelijk documenteren van dit besluit, de basis waarop dit besluit is genomen en de onderliggende aandoening
  - inschatten in hoeverre het logisch wordt geacht dat de wilsbekwaamheid terugkeert: met daarbij een inschatting van de herzieningsdatum waarop de beoordeling opnieuw dient plaats te vinden
  - Overwegen of er een vergadering moet worden gepland waarin de besluitvorming rondom de behandeling plaatsvindt, inclusief de afwegingen en de conclusie van het besluit
- Patiënten waarbij heel duidelijk is dat ze wilsbekwaam zijn
  - Ook bij deze patiënten moet dit duidelijk gedocumenteerd worden, met name wanneer zij een aandoening hebben die de mentale capaciteit kan aantasten. Hierbij is het belangrijk dat de beoordeling zijn mening onderbouwd in het dossier zet. Andere beoordelaren, die de wilsbekwaamheid opnieuw evalueren, kunnen de afwegingen uit het verleden inzien en verandering in de mentale capaciteit waarnemen
- Patiënten waarbij er twijfel bestaat over de wilsbekwaamheid
  - Documenteren van de onzekerheid/twijfel over de wilsbekwaamheid inclusief de redenen en bewijs hiervoor
  - Documenteren van de prognose/verwachting met betrekking tot de wilsbekwaamheid
  - Documenteren van plannen voor de verdere beoordeling van de wilsbekwaamheid. Deze plannen worden onder andere bepaald door belangrijke besluiten die in de toekomst plaats moeten vinden, snelheid waarin verandering in de wilsbekwaamheid wordt verwacht.

Er worden geen duidelijke criteria besproken wanneer de wilsbekwaamheid opnieuw moet worden herzien. Wel wordt beschreven dat dit afhangt van de onderliggende conditie. Indien er op termijn verbetering in de wilsbekwaamheid wordt verwacht, dan wordt een herzieningsdatum voor het beoordelen van de wilsbekwaamheid bepaald en vastgelegd.

Een duidelijke wetenschappelijke basis voor deze groepen en de te nemen stappen wordt niet beschreven. Kan door de werkgroep eventueel als voorbeeld gebruikt worden.

**Wade & Kitzinger (2019)** beschrijven de situatie waarbij een cliënt langer dan een aantal dagen wilsonbekwaam is. Gezamenlijke besluitvorming over 'wat het beste is voor de patiënt' dient het uitgangspunt te zijn bij het verdere medische beleid. Dit dienen artsen samen te doen met familie en vrienden van de patiënt. Zij besluiten uiteindelijk niet over het beleid (aldus de Engelse wetgeving) maar zijn wel heel waardevol om een besluit te nemen dat vanuit verschillende perspectieven is belicht. Hierbij moeten de waarden en normen van de patiënt, de huidige kwaliteit van leven, toekomstige kwaliteit van leven, en het effect van het toepassen of stoppen van een interventie worden meegewogen (incl. voor- en nadelen, risico's/schade/bijwerkingen, levensduur).

### Conclusie literatuur (zoekvraag B)

Onderzoek dat expliciet gericht is op hoe en wat er na een wilsbekwaamheidsbeoordeling wordt vastgelegd en wie daar toegang toe hebben is met de gedane search niet gevonden. In verschillende artikelen worden wel aanbevelingen gedaan. Er wordt beschreven dat het documenteren van de aanleiding, een samenvatting van de vragen, de antwoorden en de onderbouwde conclusie een essentieel onderdeel van een wilsbekwaamheidsbeoordelingsproces zijn. Het noteren van letterlijke antwoorden heeft daarbij meerwaarde. Er wordt ook geadviseerd vast te leggen wanneer de wilsbekwaamheid geëvalueerd wordt. Een aantal artikelen adviseert wilsbekwaamheid te blijven evalueren. Dat impliceert ook het evalueren van wilsonbekwaamheid waarbij het ziektebeeld kan opklaren, omgevingsfactoren een gunstig effect op de beslisvaardigheid kunnen hebben en er een lerend effect van ondersteuning van de beslisvaardigheid kan uitgaan. In de wetenschappelijke literatuur werd geen antwoord gevonden op de vraag wie toegang heeft tot de rapportage. Antwoord op deze vraag valt onder de Wet aanvullende bepalingen verwerking persoonsgegevens in de zorg (Wabvpz) en de Wet geneeskundige Behandelovereenkomst (WGBO).

### Kennishiaten vraag IV (zoekvraag B)

- Hoe de wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake en de gevolgde werkwijze wordt gerapporteerd en wat er precies wordt vastgelegd.
- Waar de wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake en de gevolgde werkwijze wordt vastgelegd.
- Voor wie de wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake en de gevolgde werkwijze toegankelijk is.
- Door wie de uitkomst van de wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake met de cliënt en vertegenwoordiger besproken wordt.
- Zaken die aan bod dienen te komen bij de bespreking van de uitkomst van de wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake met de cliënt en vertegenwoordiger.

- De criteria die er zijn om de wilsbekwaamheidsbeoordeling ter zake te heroverwegen.
- De mogelijkheden om tegen het besluit in beroep te gaan.
- De gevolgen van een wilsonbekwaamheidsoordeel op het te nemen besluit.
- Wat er verandert na de beoordeling met betrekking tot het te nemen besluit.
- Over de situaties waarin het niet wenselijk is een cliënt bij beslissingen te betrekken en wat dit voor de betrokkenen betekent.

## Referenties (zoekvraag B)

Davidson G, Kelly B, Macdonald G, Rizzo M, Lombard L, Abogunrin O, Clift-Matthews V, Martin A. Supported decision making: a review of the international literature. *Int J Law Psychiatry* 2015; 38: 61-7.

Gezondheidsraad. Goede vertegenwoordiging. Den Haag: Gezondheidsraad, 2019; publicatienr. 2019/08.

Libby C, Wojahn A, Nicolin JR, Gillette G. Competencies and capacity. *StatPearls* 2021.

Parmar J, Bremault-Phillips S, Charles L. The Development and Implementation of a Decision-Making Capacity Assessment Model. *Can Geriatr J* 2015; 18(1): 15-28.

Vinkers CH, van de Kraats GB, Biesart M, Tjebkink JK. [Is my patient able to provide informed consent? A practical guideline]. *Ned Tijdschr Geneesk*, 2014. 158: p. A7229.

Wade DT. Determining whether someone has mental capacity to make a decision: clinical guidance based on a review of the evidence. *Clinical Rehabilitation* 2019;33(10):1561-157.

Wade DT, Kitzinger C. Making healthcare decisions in a person's best interests when they lack capacity: clinical guidance based on a review of evidence. *Clinical Rehabilitation* 2019;33(10):1571 -1585.